

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Т. О. Фролова

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

УДК 339.727.22

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Визначено поняття міжнародних інвестицій, запропоновано класифікацію іноземних інвестицій з розкриттям їх розвиваючої та компенсаторної функцій, проаналізовано шляхи впливу іноземного інвестування на економічний розвиток країни.

Ключові слова: міжнародні інвестиції, економічний розвиток, розвиваюча та компенсаторна функції інвестицій.

Для сучасної світової економіки з її процесами глобалізації характерна значна концентрація капіталів, кількісне і якісне зростання транснаціональних корпорацій та фінансових груп, розмитість економічних кордонів країн та прискорене формування єдиного загальносвітового ринку. У контексті цих явищ проблемою глобалізації є переміщення капіталу транснаціональними корпораціями у формі інвестицій у різні країни та його наслідки для економіки цих країн.

Макроекономічні аспекти впливу інвестицій на економічний розвиток держави знайшли теоретичне віддзеркалення в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних економістів: І. Фішера, Дж. М. Кейнса, Г. Марковица, Дж. Тобіна, У. Шарпа, П. Самуельсона, М. Шоулза, Ф. Блека, В. Гесця, А. Гальчинського, А. Шакіної, М. Чечетова, В. Борщевського та багатьох інших.

Метою цієї статті є обґрунтування взаємозв'язку економічного зростання та міжнародного інвестування, висвітлення наслідків інвестиційної діяльності для економіки країн.

Незважаючи на появу великої кількості літератури, присвяченої цій проблемі, на нашу думку, продовжує існувати безліч питань, пов'язаних з неоднозначною роллю іноземного капіталу в розвитку країни-реципієнта інвестицій та питання взаємозв'язку процесів іноземного інвестування та економічного розвитку країни.

Ще Дж. Кейнс в "Загальній теорії зайнятості, відсотка та грошей" (1936 р.) вказував на те, що від розміру і прибутковості інвестицій залежать масштаби і темпи виробництва. Зростання інвестицій викликає залучення до виробництва додаткових робітників, тобто збільшує зайнятість, а з нею — дохід і вжиток.

Підсилюють дію інвестицій на ВВП їхні мультиплікативні властивості: приріст загальної суми інвестицій викликає збільшення доходу на величину, яка в K разів більше інвестицій. У свою чергу, збільшений дохід, отриманий в результаті впливу інвестицій, призводить до зростання попиту на споживчі товари. Галузі, що виробляють, починають розширюватися, що викликає збільшення попиту на їх виробничі товари. Причому, зміни в попиті на споживчі товари призводить до набагато різкіших змін в попиті на товари виробничого призначення.

Значущість інвестицій, що виділяється в рамках кейнсіанської економічної теорії, не втратила своєї актуальності і на сьогодні. Виконуючи свої функції, на макrorівні інвестиції є основою для:

- здійснення політики розширеного відтворення;
- створення необхідної сировинної бази промисловості;
- структурної перебудови суспільного виробництва та збалансованого розвитку всіх галузей народного господарства.

На мікрорівні інвестиції необхідні для розширення та розвитку виробництва, недопущення надмірного морального та фізичного зносу основних засобів, підвищення технічного рівня виробництва, якості продукції конкретної компанії та забезпечення її конкурентоспроможності, зрештою — для забезпечення нормального функціонування компанії в майбутньому, її стабільного фінансового стану та максимізації прибутку.

Інвестиції як економічна категорія увійшли у вітчизняну наукову літературу і практику наприкінці 80-х років ХХ ст., коли розпочалася ринкова трансформація суспільства [1, с. 19].

На сучасному етапі розвитку світового господарства важливим та актуальним питанням є розвиток інвестиційної діяльності, залучення та використання іноземних інвестицій. Майже всі країни світу спрямовують свої зусилля на підвищення інвестиційної привабливості іноземних інвестицій та збільшення їхніх обсягів в національну економіку.

Так, наприклад, К. Дікенсон термін “міжнародні інвестиції” використовує “для позначення інвестицій у цінні папери, що котируються на внутрішньому фондовому ринку однієї країни інвесторами, які знаходяться в іншій країні”. При цьому він відзначає, що “торгівля іноземними цінними паперами може відбуватися або в одній країні між двома учасниками, або в міжнародному масштабі між місцевим учасником і іноземним учасником” [2, с. 448].

Д. Г. Лук’яненко, Б. В. Губський, О. М. Мозговий вважають, що у широкому розумінні *міжнародними* є ті *інвестиції*, реалізація котрих передбачає взаємодію учасників, які належать до різних держав (резидентів і нерезидентів стосовно конкретної країни) [3, с. 14].

Автори [4, с. 9] під *міжнародними інвестиціями* переважно розуміють вкладення вільних у цей момент фінансових ресурсів, що залишилися після задоволення необхідних потреб учасників інвестиційного процесу, в іноземні цінні папери чи інші майнові цінності з метою одержання доходу в майбутньому.

В. Е. Реутов вводить поняття *міжнародні інвестиції*, які можуть бути представлені інвестиціями за кордон та іноземними (рис. 1).

Рис. 1 Структура міжнародних інвестицій [5, с. 10]

У Законі України “Про режим іноземного інвестування” іноземні інвестиції визначаються як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об’єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту [6].

У процесі управління інвестиційною діяльністю важливе значення має класифікація інвестицій, що дає змогу цілеспрямовано впливати на об’єкт управління і здійснювати оптимальний вибір управлінського інструментарію відповідно до виділених у ньому ознак. Так, поділ інвестицій на окремі класифікаційні групи дає змогу менеджерам заздалегідь визначити приблизний обсяг передінвестиційних досліджень, а також правильно сформулювати цільові настанови, необхідні для ранжування численних альтернативних проєктів за ступенем їхньої значущості в процесі складання інвестиційного бюджету на середньострокову і довгострокову перспективу.

Класифікація інвестицій проводиться на різних засадах, що визначаються цілями і завданнями управління. Найбільш поширеною в економічній літературі є класифікація інвестицій за об’єктами вкладення коштів, періодом інвестування, формою власності інвесторів, регіональною ознакою, ступенем надійності, характером участі іноземного інвестора в інвестиційному процесі, відповідно до корпоративної стратегії, залежно від цілей інвестування.

Розвиток національних економік сьогодні більшою мірою залежить від зовнішніх чинників, пов’язаних із станом світових ринків, міжнародної валютної системи, економічної політики інших держав та їхніх регіональних об’єднань, міжнародних організацій, найбільших транснаціональних компаній, що стали важливими суб’єктами світового господарства, а також від структури, форм, напрямів і інших параметрів переміщення інвестиційних ресурсів, що формують капітал.

Ці чинники здійснюють безпосередній вплив на процес інтеграції країн у світове господарство, що розвивається під впливом тенденцій, які відображають суть глобалізації. Інвестиційні процеси, що відбуваються в світі можна було б згрупувати таким чином:

- випереджаюче зростання руху інвестиційних ресурсів та розвитку фінансової сфери світової економіки в цілому в порівнянні з динамікою світового виробництва;

- зміна структури світової економіки в її інвестиційному просторі у зв’язку з посиленням позицій розвинутих країн і країн, що розвиваються;

- прискорення розвитку міжнародних регіональних політико-економічних альянсів, що структурують свою діяльність з врахуванням доцільності концентрації капіталу;

- пошуки раціональної моделі національного регулювання світового інвестиційного процесу в системі міжнародних економічних відносин;

- ускладнення форм і методів регулювання інвестиційного процесу в умовах лібералізації світового господарства;

- активізація процесу транснаціоналізації підприємницької діяльності.

Названі вище чинники і тенденції визначають складний характер видової класифікації інвестицій, що існує сьогодні, в якій прослідковується певні відтворювальні принципи та підходи.

Видова картина інвестицій відрізняється не лише складністю і пов’язаною з цим суперечністю підходів, але і різноманіттям представлених раніше варіантів. При цьому критеріальна база класифікації охоплює основні та допоміжні ознаки розподілу інвестицій залежно від міри їхнього впливу на процес відтворення. Перш за все, інвестиції диференціюються за національною приналежністю ресурсу, за їхнім походженням. Значення розподілу інвестицій на національні (внутрішні) й іноземні (зовнішні), що був раніше найважливішим за своєю економічною суттю інструментом диференціації, на сьогодні знижується. Більшість класифікаційних критеріїв та диференціюючих ознак є для цих двох груп інвестицій загальними.

Наприклад, розподіл інвестицій на прямі та портфельні, прості та інноваційні в рівній мірі відносяться до вітчизняних і зарубіжних інвестицій, що швидко зближуються в умовах глобалізації.

Проте якщо для оцінки внутрішніх інвестицій більш важливо враховувати відмінності, закладені в механізмі реалізації (фінансові, реальні, інтелектуальні інвестиції), то для іноземних інвестицій велике значення в сучасній практиці набуває їхнє ділення на прямі, портфельні та інші:

— *прямі інвестиції*; місце вкладення — за кордоном своєї держави, вони визначаються як рух капіталу між резидентом і нерезидентом, що породжує тривалі економічні інтереси і постійні зв'язки між ними;

— *портфельні інвестиції*, активи і пасиви; рух капіталу, що пов'язаний з купівлею-продажем цінних паперів;

— *інші інвестиції*, активи і пасиви; рух капіталу, що пов'язаний з міждержавними кредитами і банківськими депозитами [7, с. 25].

Такий розподіл запропонований Міжнародним валютним фондом і дозволяє зіставляти різні країни за обсягами інвестиційних ресурсів, що залучаються із зарубіжних джерел, і крім того, диференціювати їх в міру участі в розвитку реального сектора економіки.

З точки зору розвитку відтворювального процесу, залежного від формування капіталу, найважливішими є такі критерії, як спрямованість інвестицій (вкладення в підприємницький або позиковий капітал) та мети інвестування (розвиваючі, ліквідаційні інвестиції та ін.). Всі ці види інвестицій можна віднести до основних.

Не зважаючи на різноманіття диференціюючих чинників та критеріїв класифікації інвестицій, на наш погляд, найважливіше значення, з точки зору відтворювального процесу має розділення інвестицій на підприємницьку та позикову форму їх вкладення (рис. 2), що містить в собі творчу та компенсаторну ідеї.

Наприкінці минулого століття центр тяжіння світових інвестиційних процесів перемістився в галузь прямих інвестицій. Намітилося більш ширше використання ресурсів у формі підприємницького капіталу, головним чином, прямих (виробничих) інвестицій. Трансферт технологій багато в чому сприяв появі на карті світу нових індустриальних країн — Південної Кореї, Гонконгу, Сінгапуру, Тайваню, Аргентини, Мексики, Бразилії. У цей процес в середині 90-х років XX ст. включилася Україна.

Виявилася також тенденція посилення “контрактних” форм інвестиційної співпраці, що реалізуються шляхом постачань матеріальних та нематеріальних ресурсів на об'єкти, що знаходяться у власності місцевого партнера. До таких форм інвестиційних зв'язків відносять фінансовий лізинг, ліцензійні угоди, контракти на управління, франчайзинг і деякі інші.

При “контрактних” інвестиціях компанії-інвестори отримують прибуток завдяки володінню знаннями технологічних, технічних, управлінських, ринкових та інших новітніх технологій і переваг, що дозволяє їм встановлювати контроль в галузі виробництва та реалізації продукту. Такі інвестиції, окрім назви “контрактних”, стали називатися “інвестиціями в об'єкт”.

Підприємницька форма інвестування, на наш погляд, має творчий характер, оскільки надає пряму дію на розвиток відтворювального процесу. Ця форма вкладення виконує розвиваючу функцію в реальному секторі економіки.

Поряд з “інвестиціями в об'єкт” виділяються також “інвестиції в країну”. Ця форма має на увазі потік позикового капіталу — позики та кредити, що надаються в основному на міждержавній, міжурядовій та міжбанківській основі для фінансування соціальних і інфраструктурних проектів та іншої мети, яка не завжди пов'язана безпосередньо з реальним сектором.

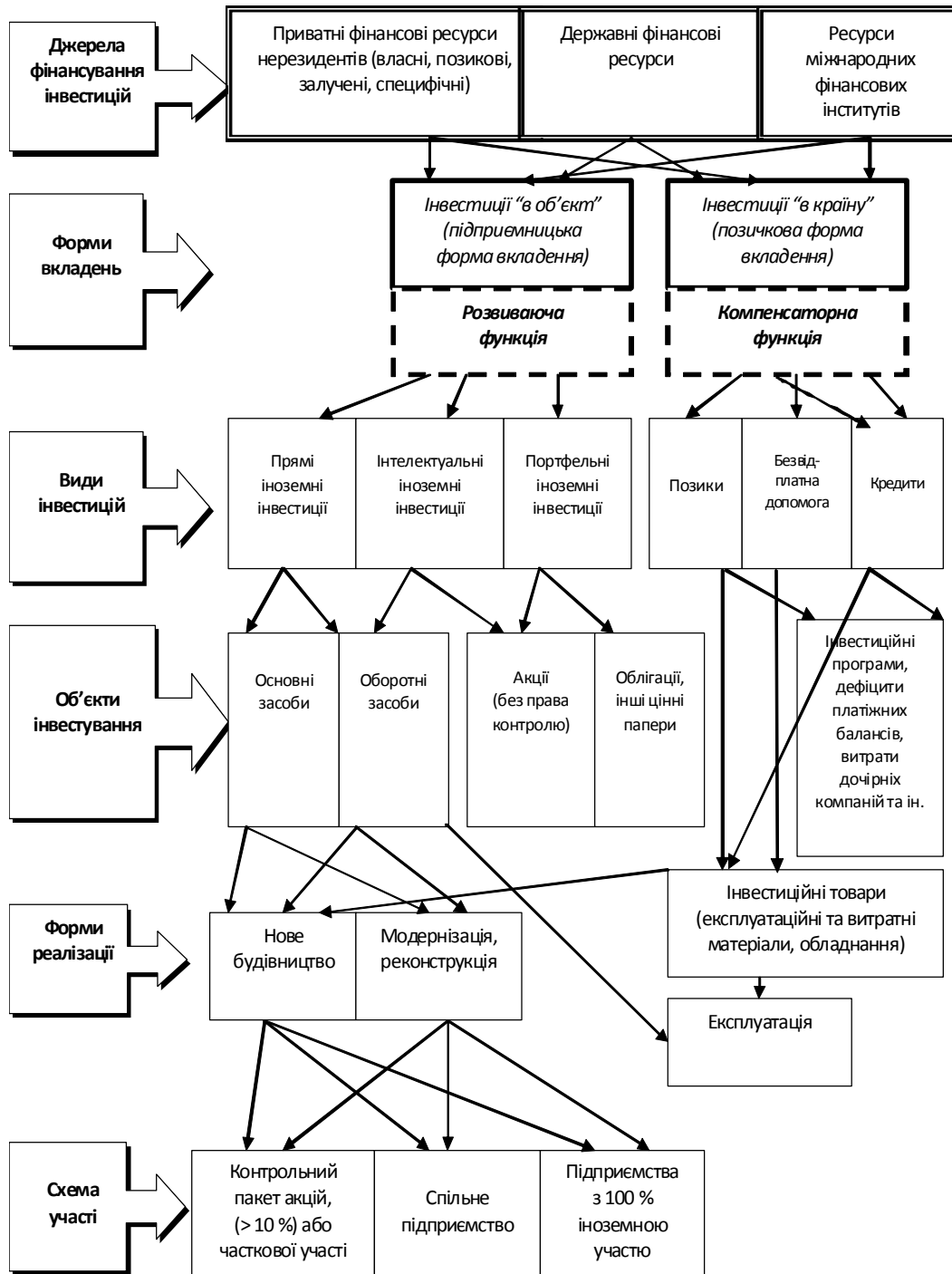

Рис. 2. Розвиваюча та компенсаторна функції іноземних інвестицій

Статистика більшості країн світу окрім пов'язаних виділяє “непов'язані” інвестиційні позики, відносячи до них позики на покриття дефіцитів платіжних балансів, фінансування поточних витрат дочірніх компаній, позики на фінансування місцевих витрат, у т. ч. товарні кредити, що забезпечують місцеві витрати при реалізації інвестиційних проектів. Позикова форма інвестування може бути названа “компенсаторною” за її основним призначенням.

Іноземні інвестиції відіграють велику роль в економічному розвитку будь-якої держави незалежно від рівня її економічного розвитку: чи то промислово розвинена, чи найменш розвинена країна. Іноземні інвестиції сприяють економічному зростанню економіки, в яку вони вкладаються, на підставі ефективного використання національних ресурсів. Можна виділити два канали ефективності [8, с. 6]:

— вихід зарубіжних фірм на національний ринок веде до заміщення або витіснення менш ефективних національних компаній, що призводить до перерозподілу внутрішніх ресурсів між рентабельними компаніями та сприяє зростанню середнього рівня продуктивності праці і середніх доходів на душу населення в приймаючій країні;

— другий канал ефективності іноземних інвестицій пов'язаний із зростанням конкуренції на місцевих ринках за рахунок зарубіжних компаній. Діяльність останніх спонукає національні фірми працювати ефективніше. Таким чином діяльність зарубіжних фірм сприяє швидкій передачі нової та передової технології, вдосконаленій практиці менеджменту місцевим фірмам на основі вертикальних інтегрованих зв'язків.

У свою чергу, інвестування в Україну зумовлюється дією низки об'єктивних чинників, серед яких хотілося б наголосити на таких:

- потреби в нових ринках збуту, дешевшій сировині;
- формуванні певного рівня конкурентоспроможності економіки;
- транснаціоналізації світової економіки;
- пошуці стабільних умов застосування капіталів;
- політичних мотивах.

Необхідність залучення інвестицій в Україну, очевидно, виникає через:

- низьку інвестиційну активність власних інвесторів;
- необхідність залучення разом з інвестиціями нової техніки та технології;
- бажання створити конкурентоспроможну економіку, освоїти світові ринки;
- потреби в модернізації соціальної структури суспільства [9].

Економічне зростання — це зміна добробуту суспільства протягом усього часу, що також є однією з найважливіших загальноекономічних завдань. Часто мірилом економічного зростання є збільшення реальної соціальної або вітчизняної продукції [10, с. 43]. Саме завдяки інвестиціям, реальним вливанням у національну економіку можливе це зростання. Отже, інвестиційна діяльність — визначальний фактор економічного росту будь-якої країни.

Разом із позитивними ефектами іноземних інвестицій на економічний розвиток і зростання економіки приймаючої країни можуть бути потенційні негативні ефекти [11, с. 53]:

- витіснення національних капіталів і компаній;
- сприяння відпливу капіталу з країни на основі трансфертного ціноутворення.

Графічно загальний вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток наведено на рис. 1. Загальний вплив залежить від співвідношення впливу зазначених факторів. Наприклад, якщо переважатимуть непрямі негативні ефекти, то загальний вплив буде від'ємним.

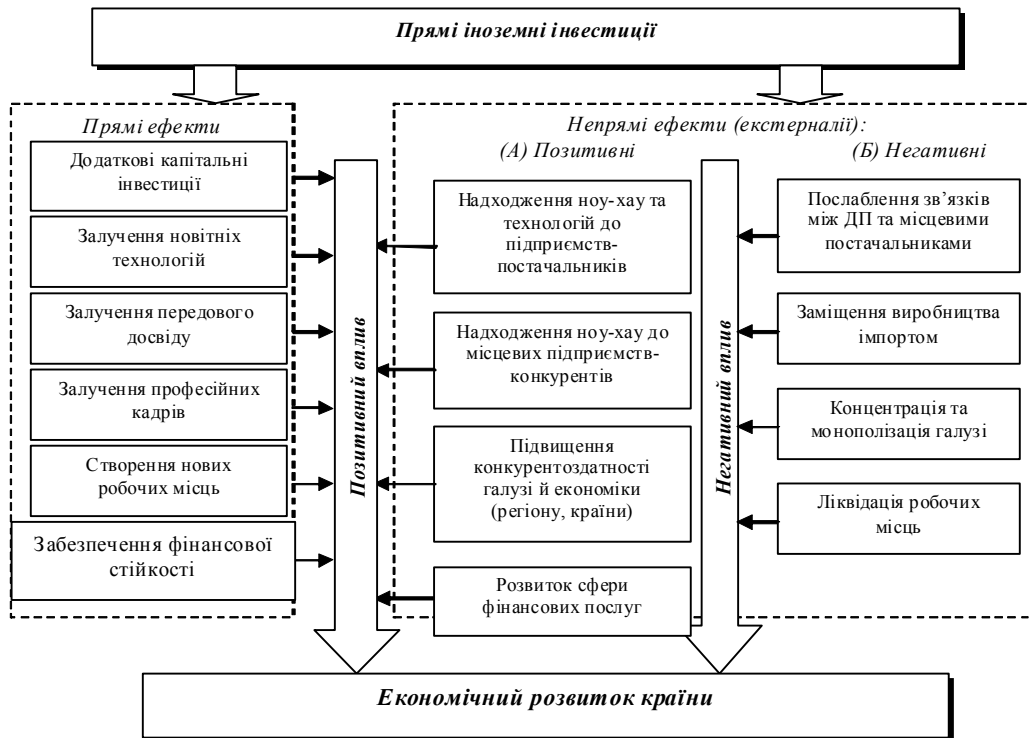

Рис. 3. Шляхи впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток країни [12]

Декілька досліджень, проведених західними економістами, підтверджують той факт, що за певних умов прямі іноземні інвестиції можуть сповільнювати економічний розвиток. Дослідження, проведене Дж. Менсінджером у 2003 році із застосуванням тесту причинно-наслідкового зв'язку Гранджера, виявило від'ємну залежність між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням у восьми країнах Центральної та Східної Європи протягом 1994–2001 років [13, с. 2]. Негативний вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток у цих країнах у 1994–2001 роках пояснюється характером іноземних інвестицій, який тоді переважав: переважну частину прямих іноземних інвестицій становили не інвестиції в нові підприємства (*greenfield investments*), а поглинання та приватизація місцевих підприємств іноземними інвесторами.

З розвитком науково-технологічного прогресу роль інвестицій в економіці будь-якої країни посилилася. Досягнення НТП стали виступати важливим чинником зміцнення економічної потужності країни. Проте стрімкий науково-технічний прогрес виступив головною причиною швидкого морального старіння устаткування і техніки, що вимагає їхнього систематичного оновлення в короткі терміни.

Саме інвестиції в науково-технічне переозброєння, модернізацію, введення сучасних технологій забезпечують зміцнення економіки країни. До того ж здійснюється оновлення технологій у виробничій сфері — процес за своєю суттю інтегруючий, залучаючи людські, інтелектуальні і матеріальні ресурси з різних джерел, дозволяючи тим самим понизити соціально-економічну напруженість. У сучасних умовах питання впливу інвестицій на соціальну політику держави набувають особливого значення. Послідовне підвищення рівня життя населення, зниження соціальної нерівності, збереження і примноження культурних традицій,

підвищення економічної і політичної ролі країни в світовій спільноті — стають головною метою соціально-економічної політики багатьох країн, у тому числі й України.

Таким чином, роль інвестицій у розвитку економіки велика. Збільшення вкладень в економіку розширює виробничо-господарський потенціал країни, піднімає ділову активність, сприяє зростанню збираних податків, дозволяє збільшити кількість робочих місць, забезпечує підвищення зайнятості населення, скорочує соціальну напруженість в країні, дозволяє підтримувати на хорошому рівні соціальну сферу.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що проблеми збільшення іноземного капіталу в економіку України залишаються надзвичайно актуальними, особливо в контексті загострення конкуренції на ринках капіталу. При цьому важливо врахувати не тільки економічний ефект, але й соціальний і політичний, капітальні вкладення повинні бути ефективними на всіх рівнях.

Значущими факторами, що впливають на обсяги іноземних прямих та портфельних інвестицій у країну, є стабільність економічної, соціальної та політичної системи країни-реципієнта, адекватність системи господарювання бізнесу, рівень розвитку фондового ринку, інвестиційний клімат у країні-реципієнті, законодавча база щодо іноземних інвестицій, норма відсоткових ставок та становище світової економіки в цілому.

Позитивним результатом впливу іноземних інвестицій на країну-реципієнта можна назвати: налагодження економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами на макrorівні, підвищення рівня виробничих потужностей, збільшення обсягів виробництва та робочих місць, активізація інноваційної діяльності реципієнта інвестицій.

Негативними результатами впливу процесу іноземного інвестування можна назвати виток доданої вартості, що створюється в країні-реципієнті та фактична зміна власників підприємства (прямі інвестиції), проведення спекулятивних операцій (портфельні інвестиції).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виходячи із вищенаведеного, можна відмітити, що процеси нарощування чи відтоку іноземного капіталу багато в чому залежать від економічного розвитку країни та макроекономічних тенденцій. Найперші ознаки макроекономічної дестабілізації одразу спричиняють, у кращому випадку, скорочення темпів нарощування обсягів прямих іноземних інвестицій, у гіршому, — відтік іноземного капіталу з країни. Отже, для забезпечення позитивної динаміки інвестиційних процесів та розвитку інвестиційної діяльності в країні вкрай необхідним є створення та підтримка високого рівня інвестиційної привабливості, і, насамперед, цьому сприятиме макроекономічна стабільність.

Список використаних джерел

1. Черваньов, Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств [Текст] / Д. М. Черваньов. — К. : Знання-Прес, 2003. — 622 с.
2. Международный менеджмент [Текст] : [учебн.] / ред. С. Э. Пивоваров. — СПб. : Питер, 2000. — 624 с.
3. Міжнародна інвестиційна діяльність [Текст] / [Лук'яненко Д. Г., Губський Б. В., Мозговий О. М. та ін.] ; за ред. Д. Г. Лук'яненка. — К. : КНЕУ, 2003. — 387 с.
4. Міжнародна інвестиційна діяльність (з основами технічного аналізу) [Текст] : [навч. посіб.] / І. Л. Сазонь, О. І. Дацій, О. А. Джусов, О. М. Сазонь. — Запоріжжя : ГУ "ЗІДМУ", 2004. — 251 с.
5. Реутов, В. Е. Международная инвестиционная деятельность [Текст] : [учебн. пособ.] / В. Е. Реутов, А. С. Горда. — Симферополь : Феникс, 2008. — 335 с.
6. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93 [Текст] // ВВР. — 1996. — № 19. — Ст. 80.
7. Сазонь, І. Л. Міжнародна інвестиційна діяльність [Текст] : [навч. посіб.] / І. Л. Сазонь, О. А. Джусов, О. М. Сазонь. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 156 с.

8. *Костюнина, Г. М.* Международная практика регулирования иностранных инвестиций [Текст] : [учеб. пособ.] / Г. М. Костюнина, Н. И. Ливенцев. — М. : Анкил, 2001. — 128 с.
9. *Лісовський, О. П.* Місце та роль іноземних інвестицій в розвитку держави [Електронний ресурс] / О. П. Лісовський // Студентські наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка". — Вип. 5. — С. 208–216 [Цифровий архів Національного університету "Острозька академія"]. — URL : http://eprints.oa.edu.ua/191/1/5_08_18.pdf.
10. *Клангам, Р.* Власність і ринкова економіка [Текст] / Р. Клангам. — К. : Заповіт, 1996. — 48 с.
11. *Балацкий, Е.* Иностранные инвестиции и экономический рост: теория и практика исследования [Текст] / Е. Балацкий, Р. Павличенко // Мировая экономика и международные отношения. — 2002. — № 1. — С. 53–56.
12. *Подвисоцький, Ю. А.* Аналіз впливу фінансових інвестицій на економічний розвиток країни [Електронний ресурс] / Ю. А. Подвисоцький // Ефективна економіка. — 2011. — № 5. — URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=550>.
13. *Dunning, J.* Multinational Enterprises and the Global Economy [Text] / J. Dunning. — Second Edition. — Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publishing Limited, 2008. — 946 p.

*Рекомендовано до друку кафедрою міжнародних фінансів
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
(протокол № 4 від 23 листопада 2011 року)*

Надійшла до редакції 24.11.2011

Фролова Т. О. Инвестиционный компонент экономического развития

Определено понятие международных инвестиций, предложена классификация иностранных инвестиций с раскрытием их развивающей и компенсаторной функций, проанализированы пути влияния иностранного инвестирования на экономическое развитие страны.

***Ключевые слова:** международные инвестиции, экономическое развитие, развивающая и компенсаторная функции инвестиций.*

Frolova, T. O. The Investment Component of Economic Development

In the article the notion of international investment, proposed a classification of foreign investment to the disclosure of their developmental and compensatory functions, explored how the influence of foreign investment for economic development.

***Key words:** international investment, economic development, developing and compensatory function of investment.*

